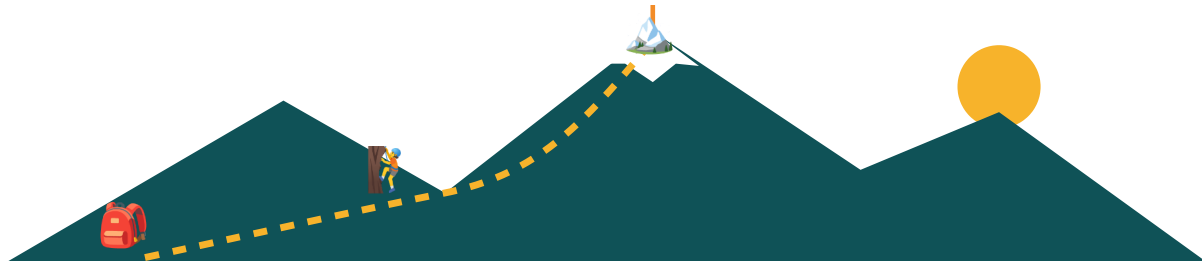

חט"ע · י"ו-י"ב

מטפסים על הטקסט

אסטרטגיות קריאה לחטיבה העליונה · לקראת הבגרות בהבנת הנקרא

החוברת מלמדת לקרוא כמו מטפסי הרים: **מתכננים** את המסלול לפני הקריאה, **עוצרים בתחנות** בזמן הקריאה, ומביטים **מהפסגה** אחרי הקריאה. בכל טקסט יש שאלות בשלושה מפלסים, ושאלות על הדרך שבה הטקסט כתוב.

שלושה מפלסי שאלות ועוד אחד

איך הטקסט כתוב

מבנה, מאזכרים, קשרים לוגיים, משלב ובחירות של הכותב.

מפלס 3: מעבר

לשורות

עמדה, הערכה וקישור לעולם ולעצמי.

מפלס 2: בין

השורות

הסקה ופרשנות. מחברים רמזים מכמה מקומות בטקסט.

מפלס 1: בתוך

הטקסט

איתור מידע. התשובה כתובה, ואפשר להצביע עליה.

מה בחוברת

דף אסטרטגיות לתלייה בכיתה

מה מחפשים בטקסט: סוגי טקסטים, פענוח מילים, מילות קישור

ארבע סימניות לגזירה

טקסט 1: הלילה שנעלם: זיהום אור בעולם מואר · טקסט מידעי עם נתונים

טקסט 2: על ההמתנה · מסה

טקסט 3: בני 16 – אל הקלפי · מאמר דעה

טקסט 4: קופסת הכפתורים · קטע ספרותי (סיפור קצר)

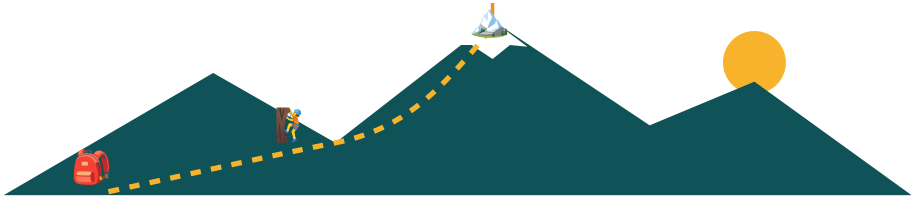
טקסט 5: דף או מסך? שני מבטים על קריאה · זוג טקסטים לסקירה ממצגת

חט"ע · י"י"ב

מטפסים על הטקסט

אסטרטגיות קריאה לחטיבה העליונה · לקראת הבגרות בהבנת הנקרא · לפני, בזמן ואחרי הקריאה

אחרי הקריאה

מביטים מהפסגה

1. **מסכמים את הרעיון המרכזי**
בשניים-שלושה משפטים, במילים שלי.
2. **מארגנים**
טבלה, ציר זמן, תרשים זרימה או מפת מושגים.
3. **מגיבים**
מסכים? משתכנע? מה הייתי שואל את הכותב?
4. **מחברים**
לעצמי, לטקסט אחר, למה שקורה בעולם.
5. **בודקים את המטרה**
האם קיבלתי תשובה למה שרציתי לדעת?

בזמן הקריאה

עוצרים בתחנות בדרך

1. **מסכמים כל פסקה**
במשפט אחד: מה הרעיון כאן?
2. **מסמנים בשוליים**
✓ הבנתי · ? לא ברור · ! חשוב או מפתיע
3. **מפענחים מילה חדשה**
הקשר, שורש, חלקי מילה, ורק בסוף מילון.
4. **עוקבים אחרי הקשרים**
מאזכרים (על מי מדובר?) ומילות קישור (איזה קשר?).
5. **בודקים את ההשערה**
האם צדקתי? מה השתנה?

לפני הקריאה

מתכננים את המסלול

1. **מציצים במפה**
כותרת, כותרות משנה, מילים מודגשות, טבלאות ואיורים.
2. **מזהים סוג ומטרה**
מידע? סיפור? שכנוע? למי הטקסט פונה?
3. **מפעילים ידע קודם**
מה אני כבר יודע/ת על הנושא?
4. **משערים**
על מה הטקסט? מה אגלה בו?
5. **מציבים מטרה**
מה אני רוצה לדעת בסוף הקריאה?

פותחי שאלות לפי מפלס

מפלס 2: בין השורות

- מדוע לדעתכם...? הוכיחו מהטקסט.
- מה אפשר להסיק מ...?
- מה הקשר בין... לבין...?
- מה מרגישה הדמות כאשר...? איך אתם יודעים?

מפלס 1: בתוך הטקסט

- לפי הטקסט, מי / מה / מתי / איפה...?
- מצאו בפסקה... את...
- מנו שני... המוזכרים בטקסט.
- לפי הטבלה / התרשים, כמה...?

איך הטקסט כתוב

- למי / למה מתייחסת המילה...?
- איזה קשר לוגי מביעה המילה...?
- מדוע בחר הכותב בטבלה / בדימוי / בחזרה?
- באיזה משלב כתוב...? הביאו דוגמה.

מפלס 3: מעבר לשורות

- האם אתם מסכימים עם...? נמקו.
- מה הייתם עושים במקום...?
- איך הטקסט קשור לחייכם או לטקסט אחר?
- האם הטיעון משכנע? מה היה מחזק אותו?

מטפסים על הטקסט
מה מחפשים בטקסט?

שלושה סוגי טקסטים

טקסט מידעי

המטרה: למסור מידע ולהסביר.

- הנושא המרכזי ותת-הנושאים (כותרות משנה, משפט ראשון בפסקה)
- עובדות, נתונים, הגדרות ודוגמאות
- מבנה: תהליך, סיבה ותוצאה, השוואה, בעיה ופתרון
- טבלה ותרשים: כותרת, עמודות, יחידות מידה ומקור

טקסט סיפורי

המטרה: לספר חוויה ולעורר רגש ומחשבה.

- דמויות, מקום וזמן; מי המספר?
- הבעיה (הקונפליקט), השיא והפתרון
- רגשות הדמויות ואיך הן משתנות מההתחלה לסוף
- רמזים, דימויים וחזרות: מה הם מוסיפים?

טקסט טיעוני

המטרה: לשכנע את הקורא בעמדה.

- הטענה: מה הכותב רוצה שנחשוב או נעשה?
- נימוקים וביסוס: דוגמאות, נתונים, ניסיון אישי
- טענת נגד והפרכה: האם הכותב מתמודד עם הצד השני?
- סיום וקריאה לפעולה; משלב ואמצעי שכנוע

ארבע דרכים לפענח מילה חדשה

ההקשר

קוראים את המשפט שלפני ואחרי: מה המילה יכולה להיות?

השורש ומשפחת המילים

"התפלה" ← תִּפֵּל, כמו "תָּפַל" (בלי מלח).

חלקי המילה

מורידים תחיליות (ו, ה, ב, כ, ל, מ, ש) וסיומות (ים, וֹת, יוֹת).

מילון, ורק בסוף

בודקים במילון ומחזירים את הפירוש למשפט: האם זה מתאים?

מילות קישור והקשר הלוגי שהן מביעות

הוספה	גם, וכן, נוסף על כך, יתרה מזו
ניגוד	אבל, אולם, ואולם, לעומת זאת, ואילו
ויתור	אף על פי ש, למרות, אמנם... אך
סיבה	כי, מפני ש, משום ש, בגלל
תוצאה	לכן, לפיכך, על כן, כתוצאה מכך
תכלית	כדי ל, כדי ש, על מנת ל-
תנאי	אם, אילו, בתנאי ש-
זמן ורצף	כאשר, לאחר ש, תחילה, לבסוף
הסבר ודוגמה	כלומר, דהיינו, למשל, כגון
סיכום	לסיכום, לסיום, בקיצור

בדיקה עצמית: האם הבנתי?

- ☐ אני יכול/ה להסביר את הרעיון המרכזי במילים שלי.
- ☐ אני יודע/ת מה מטרת הכותב ולמי הוא פונה.
- ☐ פענחתי את המילים החדשות, והן מתאימות למשפט.
- ☐ אני יכול/ה לענות על "למה?" ולא רק על "מה?".
- ☐ אם הלכתי לאיבוד: חוזרים לתחנה האחרונה שהבנתי וקוראים שוב.

✂ גוזרים לאורך הקו המקווקו · מומלץ להדפיס על נייר עבה

שלושה מפלסים

בתוך הטקסט: כתוב 🥾

בין השורות: מסיקים 🧭

מעבר לשורות: מה
דעתי 🏔️

לכן = תוצאה · כי =
סיבה 🔗

אולם = ניגוד · למרות
= ויתור 🔗

יצרה: רות ראש בן ישי

אחרי הקריאה

הרעיון המרכזי במילים
שלי

מארגן: טבלה או תרשים

מה דעתי? למה?

חיבור לעצמי ולעולם

קיבלתי תשובה למטרה?

יצרה: רות ראש בן ישי

בזמן הקריאה

עוצרים בסוף כל פסקה

✓ ?? ! בשוליים

מילה חדשה: הקשר,
שורש, חלקים

על מי מדובר? איזה קשר?

האם ההשערה נכונה?

יצרה: רות ראש בן ישי

לפני הקריאה

מציצים: כותרת, תמונות,
טבלאות

סוג הטקסט ומטרתו

מה אני כבר יודע/ת?

השערה: על מה הטקסט?

מטרה: מה אני רוצה
לדעת?

יצרה: רות ראש בן ישי

הלילה שנעלם: זיהום אור בעולם מואר

1

מתי ראיתם בפעם האחרונה את שביל החלב?

 לפני הקריאה: ☐ הצצתי בכותרת ובמבנה ☐ זיהיתי את סוג הטקסט ☐ כתבתי השערה בשוליים

1 במשך רוב ההיסטוריה האנושית היה שביל החלב – הרצועה הבהירה של מיליארדי כוכבים החוצה את שמי הלילה – מראה מוכר לכל אדם. מלחים ניווטו לאור הכוכבים, משוררים כתבו עליהם, ולוחות שנה נקבעו לפי תנועת גרמי השמיים. כיום, לעומת זאת, ילדים רבים גדלים בלי לראות את שביל החלב ולו פעם אחת. הסיבה איננה שינוי בשמיים עצמם, אלא שינוי על פני הארץ: התאורה המלאכותית שאנו מדליקים בלילה. התופעה מכונה **זיהום אור**, והיא אחת מצורות הזיהום הנפוצות בעולם – ואולי גם הפחות מוכרות שבהן.

2 זיהום אור הוא כל שינוי שהאדם גורם ברמות האור הטבעיות של הלילה. יש לו כמה פנים: **זוהר שמיים** – כיפה בהירה המרחפת מעל ערים ויישובים; **סנוור** – אור עז הפוגע בראייה, למשל בראייתם של נהגים; ו**אור פולש** – תאורה החודרת למקום שלא נועדה לו, כמו פנס רחוב המאיר לתוך חדר שינה. המשותף לכל הצורות הוא שהאור אינו מגיע רק לאן שהוא נחוץ, אלא מתפזר לכל עבר, ובעיקר כלפי מעלה.

3 עד כמה התופעה רחבה? אטלס עולמי של בהירות שמי הלילה, שפרסמו חוקרים בשנת 2016, מצא כי יותר מ-80% מאוכלוסיית העולם חיים תחת שמיים מזוהמים באור, ובארצות הברית ובאירופה – יותר מ-99%. בשל כך שביל החלב מוסתר מעיני יותר משליש מבני האדם. בקצה האחר של הסולם נמצאות צ'אד, הרפובליקה המרכז-אפריקנית ומדגסקר: יותר משלושה רבעים מתושביהן עדיין חיים תחת שמיים חשוכים, כמעט כבימי קדם.

4 יתרה מזו, הבעיה הולכת ומחריפה. במחקר שפורסם בשנת 2023 נותחו יותר מ-50,000 תצפיות של מתנדבים מרחבי העולם, שדיווחו בין השנים 2011 ל-2022 כמה כוכבים הם מצליחים לראות בעין בלתי מזוינת. מן הנתונים עולה כי בהירות שמי הלילה גדלה בכ-9.6% בשנה – קצב מהיר בהרבה מזה שהצביעו עליו מדידות הלוויינים. פער זה נובע בין השאר מכך שהלוויינים אינם רגישים לכל אורכי הגל של נורות הLED, ובפרט לאור הכחול שהן מפיצות. לפי החוקרים, אם הקצב יימשך, ילד שנולד במקום שבו נראים 250 כוכבים יוכל לראות שם כ-100 כוכבים בלבד כשימלאו לו 18 שנים.

זיהום אור בעולם – נתונים נבחרים

הנתון	הערך	שנת הפרסום
אוכלוסיית העולם החיה תחת שמיים מזוהמים באור	יותר מ-80%	2016
תושבי ארצות הברית ואירופה החיים תחת שמיים מזוהמים באור	יותר מ-99%	2016
אירופים ששביל החלב מוסתר מעיניהם	כ-60%	2016
תושבי צפון אמריקה ששביל החלב מוסתר מעיניהם	כמעט 80%	2016
שטחי היבשה (בין קו רוחב 75° צפון ל-60° דרום) שלילותיהם מזוהמים באור	23%	2016
העלייה השנתית בבהירות שמי הלילה לפי תצפיות מתנדבים (2011–2022)	כ-9.6%	2023

מקורות: Falchi ושותפיו, אטלס עולמי של בהירות שמי הלילה (2016); Kyba ושותפיו, מחקר תצפיות מתנדבים (2023).

- 5 המחיר אינו אסתטי בלבד. גוזלי צבי ים, הבוקעים מן הביצים בחוף, מוצאים את דרכם אל המים לפי האופק הבהיר ביותר – שהיה תמיד אופק הים. אורות של בתים ושל טיילות מטעים אותם, והם זוחלים אל היבשה במקום אל הגלים. גם בני האדם מושפעים: מחקרים מצאו כי חשיפה לאור חשמלי בשעות הערב מדכאת את הפרשת המלטונין, הורמון המסייע לווסת את השעון הביולוגי של הגוף.
- 6 החדשות הטובות הן שבניגוד לזיהום אוויר או לפסולת פלסטיק, את זיהום האור אפשר לצמצם כמעט מיד: די לכבות את האור. פתרונות פשוטים – גופי תאורה המכוונים את האור מטה, עמעום בשעות המאוחרות וגוונים חמים במקום אור לבן-כחלחל – מקטינים את הנזק בלי לוותר על הביטחון ברחובות. בישראל הוכרזה שמורת מכתש רמון בשנת 2017 כפארק בינלאומי לשמי לילה חשוכים, הראשון מסוגו במזרח התיכון. ייתכן שבעתיד נצטרך לנסוע עד המכתש כדי לראות את מה שאבותינו ראו מחלון ביתם; וייתכן שדווקא נלמד להחזיר מעט חושך אל הערים.

שאלות · הלילה שנעלם: זיהום אור בעולם מואר

איך כתוב 🔍

מעבר לשורות 📄

בין השורות 📄

בתוך הטקסט 📄

בתוך הטקסט 📄

1 לפי פסקה 2, מהו "אור פולש"?

- א. כיפה בהירה המרחפת מעל ערים
- ב. אור עז הפוגע בראייתם של נהגים
- ג. תאורה החודרת למקום שלא נועדה לו
- ד. אור כחול שהלויינים אינם קולטים

בתוך הטקסט 📄

2 קראו את הטבלה. באיזה אזור שיעור האנשים ששביל החלב מוסתר מעיניהם גבוה יותר – באירופה או בצפון אמריקה? בכמה נקודות אחוז בערך?

בין השורות 📄

3 לפי הטבלה, יותר מ-99% מתושבי אירופה חיים תחת שמיים מזוהמים באור, אך שביל החלב מוסתר "רק" מכ-60% מהם. האם יש כאן סתירה? הסבירו.

בין השורות 📄

4 מדוע, לפי פסקה 4, הצביעו מדידות הלויינים על החמרה איטית מזו שעלתה מתצפיות המתנדבים?

- א. כי המתנדבים צפו רק מערים גדולות
- ב. כי הלויינים אינם רגישים לכל אורכי הגל של נורות הלד, ובייחוד לאור הכחול
- ג. כי הלויינים מודדים את האור רק בשעות היום
- ד. כי מספר התצפיות של המתנדבים היה קטן מדי

בין השורות 📄

5 בסוף פסקה 4 מובאת דוגמה של ילד שרואה 250 כוכבים ואחרי 18 שנים רק כ-100. מה תפקידה של הדוגמה בטקסט? מדוע לא הסתפק הכותב בנתון "9.6% בשנה"?

6

בין השורות

בפסקה 6 נכתב: "ייתכן שבעתיד נצטרך לנסוע עד המכתש כדי לראות את מה שאבותינו ראו מחלון ביתם". מה הכותב רומז במשפט זה על מצבנו כיום?

7

מעבר לשורות

הכותב טוען שאת זיהום האור "אפשר לצמצם כמעט מיד: די לכבות את האור". האם לדעתכם הטענה מוצדקת? נמקו בשני נימוקים, בהסתמך על הטקסט ועל ידיעותיכם.

8

מעבר לשורות

נסחו שתי הצעות מעשיות שמועצת תלמידים יכולה לקדם כדי לצמצם זיהום אור בשכונה או ביישוב. לכל הצעה הסבירו איזה פן של זיהום האור (פסקה 2) היא מצמצמת.

9

איך כתוב

פסקה 4 נפתחת במילים "יתרה מזו". איזה קשר לוגי מבטאות מילים אלה בין פסקה 3 לפסקה 4?

- א. ניגוד – פסקה 4 סותרת את פסקה 3
- ב. הוספה והעצמה – פסקה 4 מוסיפה מידע חמור עוד יותר
- ג. ויתור – למרות האמור בפסקה 3, המצב משתפר
- ד. סיבה – פסקה 4 מסבירה מדוע קרה האמור בפסקה 3

10

איך כתוב

מאזכרים: (א) למה מתייחס הצירוף "התופעה" במשפט האחרון של פסקה 1? (ב) בפסקה 4 נכתב "פער זה נובע". בין מה למה הפער? (ג) לאיזה סוג של מבנה טקסט מתאים הרצף: פסקאות 1-2 → 3-4 → 5 → 6? נמקו בקצרה.

מבט מהפסגה: ☐ סיכמתי את הרעיון המרכזי ☐ חזרתי לטקסט כדי להוכיח ☐ בדקתי שעניתי על כל חלקי השאלה

מסה על ההמתנה

2

האם זמן שבו "לא קורה כלום" הוא זמן אבוד?

 לפני הקריאה: ☐ הצצתי בכותרת ובמבנה ☐ זיהיתי את סוג הטקסט ☐ כתבתי השערה בשוליים

- 1 מעטים הדברים שאנו מתעבים כמו המתנה. אנו ממהרים לעבור לתור הקצר יותר בקופה, לוחצים שוב ושוב על כפתור המעלית, כאילו לחיצה נוספת תזרז אותה, ומתייחסים לכל דקה שבין דבר לדבר כאל חור שיש למלא. ההמתנה נתפסת אצלנו כזמן מת: שטח הפקר בין רגע שהיה בעל ערך לבין רגע שהיה בעל ערך. ובכל זאת ראוי לשאול אם אכן כך הוא, או שמא דווקא בשטח ההפקר הזה מתרחש דבר-מה שאין לו מקום בשום זמן אחר.
- 2 ראשית, ההמתנה היא אחד הרגעים הנדירים שבהם הזמן נעשה מוחשי. כשאנו עסוקים, הזמן זורם מתחתינו כמו מים מתחת לגשר, ואיננו חשים בו. רק כשאנו מחכים – לתשובה, לאוטובוס, לתוצאות של בדיקה – חדל השעון להיות רקע ונעשה נוכחות. מי שחיכה פעם לתוצאה של מבחן גורלי יודע שדקה אחת עשויה להימתח כשעה. ההמתנה, אם כן, מלמדת אותנו שהזמן איננו רק מידה שהשעון מודד, אלא גם חוויה פנימית, גמישה ותלויה בנו.
- 3 שנית, ההמתנה היא שיעור בענווה. היא מזכירה לנו שלא הכול נתון בשליטתנו. יש דברים שאי אפשר לזרז: פרי מבשיל בעונתו, פצע מגליד בקצב שלו, וחבר שנפגע זקוק לזמן לפני שיסלח. מי שמתעקש לדלג על ההמתנה עלול לקטוף פרי בוסר. כבר קהלת ידע כי "לכל זמן, וְעַתָּה לְכָל חֶפֶץ" (קהלת ג, א), ולעיתים החוכמה איננה בפעולה עצמה, אלא בהבחנה מתי עוד לא הגיעה העת לפעול.
- 4 אולם אין להפוך את ההמתנה לאידיאל. יש המתנה שהיא שיתוק: אדם הדוחה כל החלטה בתירוץ ש"עוד לא הזמן", או חברה המחכה שמישהו אחר יתקן את העוול. המתנה כזאת איננה סבלנות אלא הימנעות מאחריות. ההבדל בין שתיהן אינו טמון במשך הזמן, אלא ביחס אליו: המחכה הסבלני ער ודרוך, כמו איכר הצופה בשמיים ומחכה לגשם כדי לזרוע, ואילו המתחמק פשוט נרדם.
- 5 בעברית, "המתנה" ו"מתנה" קרובות זו לזו בצליל, אף שאינן קרובות במקורן. ייתכן שאין זה אלא מקרה לשוני, אך קשה שלא לראות בו רמז. כשאנו מוותרים על הדחף למלא מיד כל חלל, אנו מקבלים בתמורה דבר שנעשה נדיר בימינו: זמן לחשוב, להתגעגע, לדמיין. הציפייה לחג, למפגש או למכתב היא לעיתים חלק מן השמחה עצמה, ואולי אף עיקרה. גם ההכנה למפגש מעניקה לנו דרך לסדר את מחשבותינו: לבחור מה לספר, על מה לשאול ואולי מה עדיף להשאיר פתוח. אין זו המתנה ריקה; זהו מרחב שבו האפשרות קודמת למעשה.
- 6 מי שלמד להמתין איננו מי שחדל לרצות, אלא מי שלמד לשאת את הפער שבין הרצון למימושו בלי להתפרק. בעולם המבטיח לנו שהכול יגיע "עכשיו", היכולת הזאת נעשית כמעט מעשה של מרד שקט. אולי, אם כן, השאלה איננה איך לקצר את ההמתנה, אלא מה אנו עושים בה – והאם אנו מוכנים להניח לה לעשות משהו בנו.

שאלות · על ההמתנה

איך כתוב 🔍

מעבר לשורות 📄

בין השורות 📄

בתוך הטקסט 📄

1

לפי פסקה 1, כיצד נתפסת ההמתנה בתרבות שלנו?

בתוך הטקסט 📄

- ב. כזמן מת שבין רגעים בעלי ערך
ד. כחובה מוסרית של כל אדם

- א. כזמן של מנוחה ושלווה
ג. כהזדמנות לחשוב ולדמיין

2

בפסקאות 2-3 מציג הכותב שתי תרומות של ההמתנה. ציינו אותן במילים שלכם.

בתוך הטקסט 📄

3

מה מבקש הכותב להמחיש בדימוי "הזמן זורם מתחתינו כמו מים מתחת לגשר" (פסקה 2)?

בין השורות 📄

- א. שהזמן מסוכן כמו נהר שוצף
ב. שכאשר אנו עסוקים, הזמן חולף בלי שנרגיש בו
ג. שאפשר לעצור את הזמן כמו שעוצרים מים בסכר
ד. שהזמן חוזר על עצמו במחזוריות

4

"מי שמתעקש לדלג על ההמתנה עלול לקטוף פרי בוסר" (פסקה 3). הסבירו את המטפורה, והביאו דוגמה מחיי היומיום שמתאימה לה.

בין השורות 📄

5

בפסקה 4 מבחין הכותב בין "המחכה הסבלני" לבין "המתחמק". מה ההבדל ביניהם, וכיצד ממחישים זאת הדימויים של האיכר ושל מי ש"נרדם"?

בין השורות 📄

6

מעבר לשורות

הכותב טוען כי ההמתנה מלמדת ש"הזמן איננו רק מידה שהשעון מודד, אלא גם חוויה פנימית". הביאו דוגמה מחייכם שמחזקת את הטענה או מחלישה אותה, והסבירו.

7

מעבר לשורות

בפסקה 6 נטען כי בעולם המבטיח ש"הכול יגיע עכשיו", היכולת להמתין היא "מעשה של מרד שקט". האם לדעתכם הטענה נכונה לגבי בני נוער בימינו? נקטו עמדה ונמקו בשני נימוקים.

8

איך כתוב

פסקה 4 נפתחת במילה "אולם". איזה תפקיד ממלאת הפסקה במבנה המסה?

- א. היא מוסיפה נימוק שלישי בזכות ההמתנה
- ב. היא מסייגת את הטענות הקודמות ומציגה צד בעייתי של ההמתנה
- ג. היא מסכמת את המסה כולה
- ד. היא מביאה דוגמה לטענה שבפסקה 3

9

איך כתוב

(א) למה מתייחסת המילה "שתיהן" בפסקה 4? (ב) תארו את מהלך הטיעון של המסה בעזרת מילות הארגון שבה: "ובכל זאת" (פסקה 1), "ראשית" (2), "שנית" (3), "אולם" (4), "אם כן" (6). מה מסמנת כל אחת מהן?

10

איך כתוב

בפסקה 5 משתמש הכותב במשחק מילים בין "המתנה" ל"מתנה". (א) מה תרומתו לטיעון? (ב) מדוע לדעתכם הוסיף הכותב את הסייג "אף שאינן קרובות במקורן"? (ג) ציינו שני ביטויים מן המסה המעידים על משלב לשון גבוה.

מבט מהפסגה: ☐ סיכמתי את הרעיון המרכזי ☐ חזרתי לטקסט כדי להוכיח ☐ בדקתי שעניתי על כל חלקי השאלה

מי קובע מתי אדם בשל להשפיע על עתידו?

 לפני הקריאה: ☐ הצצתי בכתרת ובמבנה ☐ זיהיתי את סוג הטקסט ☐ כתבתי השערה בשוליים

- 1 בכל מערכת בחירות חוזרת אותה תמונה: בני נוער עומדים ליד הקלפי, מחלקים עלונים, מתווכחים בלהט בהפסקות – ונשארים בחוץ. לפי חוק-יסוד: הכנסת, רק אזרח בן 18 ומעלה זכאי לבחור. אני סבור שהגיע הזמן לשנות זאת ולהעניק את זכות הבחירה לבני 16. מי שמחויב לחוקי המדינה ונושא בתוצאות ההחלטות המתקבלות בה ראוי שיהיה לו קול בקביעתן.
- 2 הנימוק הראשון הוא נימוק של צדק. ההחלטות המתקבלות היום – בענייני חינוך, דיור, סביבה ותעסוקה – ישפיעו על בני הנוער יותר מאשר על כל קבוצה אחרת, שכן הם שיחיו עם תוצאותיהן עשרות שנים. רבים מהם כבר עובדים לצד הלימודים, מתנדבים בקהילה ומתכוננים לשירות. אין זה הוגן לדרוש מהם מחויבות מלאה לחברה ובה בעת לשלול מהם את הכלי הבסיסי ביותר להשפיע עליה.
- 3 שנית, הניסיון הבינלאומי מוכיח שהרעיון אינו הזוי. אוסטריה הורידה בשנת 2007 את גיל הבחירה ל-16 בכל סוגי הבחירות, ובכך הייתה למדינה הראשונה באיחוד האירופי שעשתה זאת. מלטה הלכה בעקבותיה ב-2018, וסקוטלנד העניקה ב-2015 זכות בחירה לבני 16 בבחירות לפרלמנט הסקוטי ולרשויות המקומיות. בברזיל רשאים בני 16 ו-17 להצביע עוד מאז החוקה של 1988, ובבחירות לפרלמנט האירופי ב-2024 הצביעו בני 16 בגרמניה ובבלגיה. אף אחת מן הדמוקרטיות האלה לא קרסה; להפך, הן הרחיבו את מעגל השותפים.
- 4 שלישית, הצבעה היא הרגל, ומוטב שייווצר בגיל שבו הצעיר עדיין גר בבית, לומד אזרחות ויכול לדון בבחירתו עם מוריו ועם הוריו. בגיל 18, לעומת זאת, רבים נמצאים בשלב של מעבר וטלטלה, רחוקים מביתם ומן הקלפי שלהם, והבחירה הראשונה עלולה להידחק לשולי סדר היום.
- 5 מתנגדי ההצעה טוענים כי בני 16 אינם בשלים די הצורך: הם חסרי ידע פוליטי, וקל להשפיע עליהם. אולם טענה זו אינה עומדת במבחן העובדות. מחקר שנערך באוסטריה לאחר השינוי מצא אמנם כי שיעור ההצבעה של בני 16 ו-17 נמוך יחסית, אך הוא לא נמצא קשור ליכולת או למוטיבציה נמוכות יותר, ואיכות ההכרעה שלהם – עד כמה הצבעתם תאמה את עמדותיהם – דמתה לזו של בוגרים מבוגרים. זאת ועוד, איש אינו בוחן את בגרותו הפוליטית של בן ארבעים לפני שהוא נכנס אל מאחורי הפרגוד. גם מבוגרים מושפעים מפרסומות, מחברים ומכתורות; אילו היה זה תנאי לזכות הבחירה, מעטים היו עומדים בו.
- 6 מכאן שהשאלה האמיתית איננה אם בני 16 ראויים להצביע, אלא אם אנו מוכנים לסמוך עליהם. דמוקרטיה חזקה אינה זו המגינה על עצמה מפני אזרחיה הצעירים, אלא זו המזמינה אותם פנימה. הורדת גיל הבחירה, בליווי חינוך אזרחי רציני, תהפוך את בני הנוער משחקני חיזוק ביציע לשחקנים במגרש – ובזכות זה כולנו נרוויח.

שאלות · בני 16 – אל הקלפי

איך כתוב 🔍

מעבר לשורות 📄

בין השורות 📄

בתוך הטקסט 📄

בתוך הטקסט 📄

1 מהי טענתו המרכזית של כותב המאמר?

- א. יש לחייב את כל בני הנוער להתנדב בקהילה
- ב. יש להעניק זכות בחירה לבני 16
- ג. יש להרחיב את לימודי האזרחות בחטיבה העליונה
- ד. יש להוריד את הגיל שבו אפשר להיבחר לכנסת

בתוך הטקסט 📄

2 ציינו את שלושת הנימוקים שהכותב מביא בפסקאות 2-4 לביסוס עמדתו. נסחו כל נימוק במשפט אחד.

בתוך הטקסט 📄

3 לפי פסקה 3, איזו מן הקביעות הבאות נכונה?

- א. מלטה הייתה המדינה הראשונה באיחוד האירופי שהורידה את גיל הבחירה ל-16
- ב. בסקוטלנד מצביעים בני 16 בבחירות לפרלמנט הסקוטי ולרשויות המקומיות
- ג. בברזיל בני 16 חייבים להצביע
- ד. בגרמניה מצביעים בני 16 בכל סוגי הבחירות מאז 2007

בין השורות 📄

4 בפסקה 5 מובא ממצא שעשוי לכאורה להחליש את עמדת הכותב. מהו הממצא, וכיצד הכותב מתמודד איתו?

בין השורות 📄

5 בפסקה 6 משתמש הכותב בדימוי "משחקני חיזוק ביציע לשחקנים במגרש". מה פירוש הדימוי, ומדוע לדעתכם בחר הכותב לסיים בו?

6

מה הקשר בין פתיחת המאמר (פסקה 1) לבין סיומו (פסקה 6)?

בין השורות

- א. הסיום סותר את הפתיחה
- ב. הפתיחה מתארת את בני הנוער "בחוץ" והסיום מציע "להזמין אותם פנימה" – מבנה מעגלי
- ג. הפתיחה מביאה נתונים והסיום מביא נתונים חדשים
- ד. אין קשר בין הפתיחה לסיום

7

האם שכנע אתכם הכותב? נקטו עמדה משלכם בשאלת גיל הבחירה, ונמקו בשני נימוקים – לפחות אחד מהם שאינו מופיע במאמר.

מעבר לשורות

8

בפסקה 5 נכתב: "זאת ועוד, איש אינו בוחן את בגרותו הפוליטית של בן ארבעים". איזה קשר לוגי מבטא הצירוף "זאת ועוד"?

איך כתוב

- א. ויתור
- ב. הוספה
- ג. תוצאה
- ד. השוואה

9

מבנה הטיעון ואמצעי שכנוע: (א) העתיקו את המילה שבה נפתחת ההפרכה בפסקה 5, וציינו איזה קשר לוגי היא מבטאת. (ב) למה מתייחס המאזכר "טענה זו" (פסקה 5)? (ג) זהו בפסקה 3 או בפסקה 5 שני אמצעי שכנוע שונים, והסבירו את תרומת כל אחד מהם.

איך כתוב

10

איך כתוב

משלב: המאמר כתוב במשלב רשמי-גבוה. הביאו שני ביטויים המעידים על כך, ונסחו כל אחד מהם מחדש במשלב יומיומי. מה היה משתנה בקריאת המאמר אילו נכתב כולו במשלב יומיומי?

מבט מהפסגה: ☐ סיכמתי את הרעיון המרכזי ☐ חזרתי לטקסט כדי להוכיח ☐ בדקתי שעניתי על כל חלקי השאלה

מה נשאר מאדם בחפצים שהשאיר אחריו?

 לפני הקריאה: ☐ הצצתי בכותרת ובמבנה ☐ זיהיתי את סוג הטקסט ☐ כתבתי השערה בשוליים

- 1 את קופסת הפח של סבתא רחל ירשתי בלי שאיש התכוון לכך. אחרי השבעה, כשאמא ודודה נעמה חילקו ביניהן את הכלים ואת התמונות, נשארה הקופסה לבדה על אדן החלון, חלודה בפינותיה, ועל מכסה ציור דהוי של בית עם ארובה. "קח אותה, יואב," אמרה אמא בעייפות, "אתה תמיד שיחקת בה." לא תיקנתי אותה. לא שיחקתי בה; הקשבתי לה.
- 2 כשהייתי ילד, הייתה סבתא מנערת את הקופסה ליד אוזני, והכפתורים שבתוכה רשרשו כמו גשם על גג. "שמע," הייתה אומרת, "כל אחד מהם הוא מעיל שכבר איננו." אחר כך הייתה שופכת אותם על השולחן ומספרת: הכפתור הזה מן המעיל שתפרה לאמא שלה באונייה; זה ממדי בית הספר של דודה נעמה; וזה, הגדול והמחוספס, מן הז'קט שלבש סבא ביום החתונה. מעולם לא היו שם שני כפתורים זהים. "מה לעשות," צחקה, "גם במשפחה שלנו אין שניים שדומים."
- 3 עכשיו, בחדרי, אני פותח את הקופסה ושופך את תוכנה על השמיכה. בלי קולה הם רק עיגולים של פלסטיק, של עצם ושל מתכת. אני מנסה לזכור איזה כפתור שייך לאיזה סיפור, ומגלה שאינני יודע. הסיפורים נשארו אצלה, והכפתורים שנשארו אצלי שותקים. אני מסדר אותם בשורות לפי צבע, אחר כך לפי גודל, כאילו סדר נכון יחזיר להם את הקול. במשך דקה ארוכה אני כועס עליה, כאילו לקחה איתה את המפתח ושכחה להשאיר העתק.
- 4 ואז אני רואה אותו: כפתור אדום, קטן, בעל ארבעה חורים, שאינני זוכר שראיתי אי-פעם. הוא אינו מתאים לשום דבר – לא לחומים של סבא ולא לכחולים של המדים. אני מסובב אותו בין האצבעות ומחפש את הסיפור שלו, ואינני מוצא. ופתאום עולה בי המחשבה שאולי אין לו סיפור עדיין; שאולי היא שמה אותו שם בשבילי, כמו שמשאירים כיסא ריק ליד שולחן החג.
- 5 אמא נכנסת לחדר בלי לדפוק, כהרגלה, ונעצרת. היא מתיישבת על קצה המיטה ומרימה כפתור כסוף. "זה ממעיל הצמר שלה," היא אומרת בשקט. "היא לבשה אותו כשבאה לבית החולים אחרי שנולדת." אני מושיט לה כפתור אחר, והיא מספרת. ואחר כך עוד אחד. חלק מן הסיפורים שונים מאלה ששמעתי מסבתא, וחלקם אני שומע לראשונה. ברגע מסוים אני מבין שאמא ממציאה קצת, ממלאת את החורים – ושגם סבתא ודאי עשתה כך.
- 6 כשאמא יוצאת, אני מחזיר את הכפתורים לקופסה אחד אחד. את האדום אני משאיר בחוץ, על השולחן, ולמחרת אני תופר אותו – בתפרים עקומים ובהרבה דקירות – לכיס המעיל שלי. הוא אינו מתאים לשום דבר, ובכל זאת נדמה לי שהוא יושב שם בדיוק במקומו. אני מנער את הקופסה ליד האוזן, והגשם עדיין שם.

שאלות · קופסת הכפתורים

איך כתוב 🔍

מעבר לשורות 📄

בין השורות 📄

בתוך הטקסט 📄

בתוך הטקסט 📄

1 כיצד הגיעה קופסת הכפתורים לידי המספר?

- א. סבתא נתנה לו אותה לפני מותה
- ב. הוא ביקש אותה מדודה נעמה
- ג. היא נשארה בלי שאיש לקח אותה, ואמו נתנה לו אותה
- ד. הוא מצא אותה במקרה בבית סבתו

בתוך הטקסט 📄

2 לפי פסקה 2, מה נהגה סבתא לעשות עם הקופסה כשהמספר היה ילד? ציינו שתי פעולות.

בין השורות 📄

3 "לא תיקנתי אותה. לא שיחקתי בה; הקשבתי לה" (פסקה 1). מה מגלה משפט זה על המספר?

- א. שהוא כועס על אמו ואינו רוצה לדבר איתה
- ב. שבשבילו הקופסה לא הייתה צעצוע אלא מקור לסיפורים ולקשר עם סבתו – דבר שאמו אינה מבינה עד הסוף
- ג. שהוא לא אהב את הקופסה ולא רצה לקבל אותה
- ד. שהוא שומע קולות מן הקופסה גם כיום

בין השורות 📄

4 השוו את יחסו של המספר לסיפורי הכפתורים בפסקה 3 לעומת פסקה 5. מה משתנה, ומה גורם לשינוי? התייחסו גם לדימוי "לקחה איתה את המפתח ושכחה להשאיר העתק".

בין השורות 📄

5 מה מסמל הכפתור האדום? בססו את פרשנותכם על שני פרטים לפחות מן הסיפור (פסקאות 4 ו-6).

6

מעבר לשורות

הסיפור מסתיים במשפט "והגשם עדיין שם". פרשו את המשפט בהקשר של הסיפור כולו (היזכרו בפסקה 2). האם לדעתכם זה סיום אופטימי? נמקו.

7

מעבר לשורות

כתבו קטע של 6-8 שורות: שנים רבות אחר כך, יואב מראה את הכפתור האדום לילד במשפחה ומספר לו את "הסיפור" שלו. שמרו על הקול של המספר ועל הדימויים של הסיפור.

8

איך כתוב

מיהו המספר בסיפור, ומה תרומת בחירה זו?

- א. מספר כל-יודע בגוף שלישי, המכיר את מחשבות כל הדמויות
- ב. מספר בגוף ראשון שהוא דמות בסיפור; הקורא רואה את האירועים דרך רגשותיו ומחשבותיו של יואב בלבד
- ג. אמו של יואב, המספרת על בנה
- ד. מספר בגוף שני הפונה אל הקורא

9

איך כתוב

פסקאות 1-2 כתובות בזמן עבר, ומפסקה 3 ואילך הסיפור עובר לזמן הווה ("עכשיו, בחדרי, אני פותח"). מה תפקיד המעבר הזה? הסבירו מה מבטא כל אחד מן הזמנים בסיפור.

10

איך כתוב

(א) בפסקה 4 נכתב: "ואז אני רואה אותו: כפתור אדום". למה מתייחס המאזכר "אותו", ובמה הוא שונה מרוב המאזכרים שלמדתם (מיקומו ביחס למאזכר)? מה תרומתו למתח? (ב) מצאו בפסקה 2 דימוי (השוואה עם "כמו") והסבירו אותו.

מבט מהפסגה: ☐ סיכמתי את הרעיון המרכזי ☐ חזרתי לטקסט כדי להוכיח ☐ בדקתי שעניתי על כל חלקי השאלה

זוג טקסטים לסקירה ממצגת

דף או מסך? שני מבטים על קריאה

5

האם חשוב על מה אנחנו קוראים – או רק איך?

 לפני הקריאה: ☐ הצצתי בכותרת ובמבנה ☐ זיהיתי את סוג הטקסט ☐ כתבתי השערה בשוליים

טקסט א: דף או מסך? מה מגלים המחקרים?

- בשני העשורים האחרונים עברה הקריאה במידה רבה מן הדף אל המסך, ועמה התעוררה שאלה מטרידה: האם אנו מבינים פחות כשאנו קוראים ממסך? כדי לבדוק זאת ערכו חוקרים מאוניברסיטת ולנסיה שבספרד ומן הטכניון בחיפה ניתוח-על (מטא-אנליזה) של 54 מחקרים שנערכו בין השנים 2000 ל-2017, ובהם יותר מ-171,000 משתתפים – מתלמידי בית ספר יסודי ועד סטודנטים. בכל המחקרים קראו המשתתפים טקסטים דומים על נייר ועל מסך, ואחר כך נבחנו על הבנתם.
- הממצא המרכזי, שפורסם בשנת 2018, היה ברור אך מתון: ההבנה בקריאה מנייר הייתה טובה יותר, אם כי בפער קטן. לפער נמצאו שלושה תנאים בולטים. הוא גדל כאשר הקוראים פעלו תחת לחץ זמן; הוא נמצא בטקסטים מידעיים, אך לא במחקרים שבהם נקראו סיפורים בלבד; ומפתיע מכול – הוא לא הצטמצם עם השנים, אלא התרחב. ניתוח-על נוסף, שפורסם בשנת 2019, העלה תמונה דומה: יתרון לנייר בטקסטים עיוניים, וללא הבדל בטקסטים סיפוריים.
- כיצד אפשר להסביר זאת? לפי השערת החוקרים, הסביבה הדיגיטלית מרגילה אותנו לפעולות מהירות ומתגמלות, ולכן היא מעודדת עיבוד שטחי של הטקסט – בייחוד כשהשעון מתקתק. מחקרים קודמים אף מצאו כי הלומדים ממסך נוטים להעריך את הבנתם בביטחון רב יותר ממה שמצדיקים הישגיהם. לדעת החוקרים, ממצאים אלה מחייבים זהירות בהכנסת קריאה דיגיטלית אל הכיתות.

טקסט ב: המסך אינו האויב (טור אישי)

- כשאני שומעת מבוגרים מתלוננים ש"המסכים הורסים את הקריאה", אני נזכרת בחברה שלי, שמתקשה בקריאה. על דף מודפס נדמה לה שהאותיות מתגודדות זו על זו; על המסך היא מגדילה את הגופן, מרווחת את השורות ומפעילה הקראה קולית – ופתאום היא קוראת ספר שלם. בשבילה המסך אינו מחסום אלא גשר.
- אינני מתכחשת לכך שקל יותר לקרוא בשטחיות מול מסך. כשהטלפון מצפצף בכל דקה, וכשאנו רגילים לגלול הודעות בתוך שניות, גם מאמר רציני נקרא כמו עוד הודעה. אבל האם האשמה במסך עצמו, או בדרך שבה אנו משתמשים בו? גם בספר מודפס אפשר לרפרף בלי להבין מילה. ההבדל, לדעתי, טמון בהרגלים שלנו ולא בחומר שממנו עשוי הדף.
- יתרה מזו, המבחנים, העבודות והמידע שנזדקק לו בעתיד יגיעו אלינו יותר ויותר על גבי מסכים. מוטב, אם כן, ללמוד לקרוא היטב גם עליהם, במקום להתגעגע לדף; העולם לא יחזור לנייר רק משום שקשה לנו להתרכז. ומסתבר שזה אפשרי: חוקרים מצאו כי פעולות פשוטות, כמו כתיבת מילות מפתח המסכמות את הטקסט, עשויות לבטל את הפער בין מסך לנייר גם תחת לחץ זמן. בעיניי זו הבשורה החשובה: לא לבחור בין דף למסך, אלא ללמד את עצמנו לקרוא לאט, לכבות התראות ולסמן – בכל אמצעי שהוא.

שאלות · דף או מסך? שני מבטים על קריאה

איך כתוב 🔍

מעבר לשורות 📄

בין השורות 📄

בתוך הטקסט 📄

בתוך הטקסט 📄

1 לפי טקסט א, כמה מחקרים נכללו בניתוח-העל שפורסם בשנת 2018?

א. 17

ב. 54

ג. 171

ד. 2,000

בתוך הטקסט 📄

2 לפי טקסט א (פסקה 2), באילו שלושה תנאים בלט הפער לטובת הנייר או גדל?

בתוך הטקסט 📄

3 לפי טקסט ב, מה מאפשר המסך לחברתה של הכותבת?

א. לקרוא מהר יותר בלי להתרכז

ב. להגדיל את הגופן, לרווח שורות ולהפעיל הקראה קולית, וכך לקרוא ספר שלם

ג. לסכם טקסטים בעזרת מילות מפתח אוטומטיות

ד. לקבל התראות על ספרים חדשים

בין השורות 📄

4 "בשבילה המסך אינו מחסום אלא גשר" (טקסט ב, פסקה 1). הסבירו את הדימוי, וציינו כיצד הוא משרת את עמדת הכותבת.

בין השורות 📄

5 בשני הטקסטים מוזכרת הקריאה השטחית מול מסך. במה מסכימים הטקסטים בעניין זה, ובמה הם נבדלים בהסבר לתופעה ובמסקנה ממנה?

6

בין השורות

טבלת תכנון לסקירה ממצגת: השלימו את הטבלה לפני הכתיבה. בעמודה האחרונה ציינו את הקשר בין הטקסטים: הסכמה / ניגוד / השלמה.
שורות הטבלה: (1) סוגת הטקסט ומטרתו; (2) העמדה כלפי קריאה ממסך; (3) ההסבר לקריאה השטחית; (4) הביסוס (ראיות); (5) המסקנה או ההמלצה.
עמודות: טקסט א | טקסט ב | הקשר ביניהם.

7

מעבר לשורות

סקירה ממצגת: כתבו פסקה אחת (120–150 מילים) הממצגת את המידע משני הטקסטים בשאלה: האם הקריאה ממסך פוגעת בהבנה? הנחיות: פתחו במשפט הצגה של הנושא המשותף; ארגנו את הסקירה לפי היבטים (ולא "טקסט א ואחר כך טקסט ב"); השתמשו בשלוש מילות קישור לפחות המבטאות קשרים שונים (למשל: הוספה, ניגוד או ויתור, סיבה או תוצאה) והקיפו אותן; כתבו במשלב ענייני, בלי להעתיק משפטים ובלי להוסיף את דעתכם.

8

מעבר לשורות

בטקסט ב נטען שפעולות פשוטות "עשויות לבטל את הפער בין מסך לנייר", על סמך מחקר אחד. האם די בכך כדי לבסס את הטענה? מה הייתם רוצים לברר על המחקר לפני שתקבלו אותה? התייחסו גם לממצאי טקסט א.

9

איך כתוב

איזה מן המאפיינים הבאים מופיע בטקסט ב ואינו מופיע בטקסט א?

- א. נתונים מספריים מדויקים
 ב. כתיבה בגוף ראשון ודוגמה אישית
 ג. שאלה בפתיחת פסקה
 ד. הסתמכות על מחקר

10

איך כתוב

(א) למה מתייחס המאזכר "זאת" בצירוף "כדי לבדוק זאת" (טקסט א, פסקה 1)? (ב) איזה קשר לוגי מבטאת המילה "אבל" בטקסט ב, פסקה 2, ובין אילו שני רעיונות היא מקשרת? (ג) ציינו מילת קישור אחת מטקסט א ומילת קישור אחת מטקסט ב המבטאות קשר של תוצאה או מסקנה.

מבט מהפסגה: ☐ סיכמתי את הרעיון המרכזי ☐ חזרתי לטקסט כדי להוכיח ☐ בדקתי שעניתי על כל חלקי השאלה

